

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องกระบวนการของฝ่ายตุลาการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ถูกละเมิดโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ศึกษาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 264 กรณีศาลเห็นเอง ตลอด 4 บทที่ผ่านมา มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงหลักการทั่วไปของสิทธิและเสรีภาพในต่างประเทศ คือ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น จนมาสู่การคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพในประเทศไทย ทำให้เห็นถึงหลักการในการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพอย่างกว้างขวาง และเพื่อศึกษาถึงบทบาทของฝ่ายตุลาการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนศึกษาปัญหาข้อจำกัด และเสนอแนวทางแก้ไข โดยการศึกษาจากทัศนะของกลุ่มประชากร จำนวนทั้งหมด 15 ท่าน ซึ่งประกอบด้วย ผู้พิพากษา / ตุลาการทั้งอดีตและปัจจุบัน จำนวน 9 ท่าน นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 6 ท่าน โดยการใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกกรณีศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ

สิทธิและเสรีภาพ เป็นการรับรองศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ว่า คนทุกคนเกิดมาโดยธรรมชาติเท่าเทียมกัน ทุก ๆ คนต่างมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้หลักการของความยุติธรรม การยืนยันดังกล่าวขององค์กรที่มีบทบาทสำคัญยิ่งคือองค์กรศาล นอกจากบทบาทตามอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยคดีตามบทบัญญัติของกฎหมายแล้ว แม้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 มาตรา 3 ก็ยังบัญญัติหลักการของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคไว้ ในส่วนของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้มีการรับรองสิทธิและเสรีภาพถึง 40 มาตรา การศึกษาเรื่อง กระบวนการของฝ่ายตุลาการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ถูกละเมิดโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ศึกษาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 กรณีศาลเห็นเอง โดยที่ระยะเวลา 8 ปี ของรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว มีศาลส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าบทบัญญัติที่ใช้บังคับกับคดีขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ จำนวน 265 เรื่อง เป็นเรื่องที่ศาลเห็นเอง 2 เรื่อง ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยกคำร้อง 1 เรื่อง และมีคำวินิจฉัยว่าคำร้องที่ศาลเห็นเอง และส่งมาไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ 1 เรื่อง การให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 264 เปิดโอกาสให้ศาลเห็นเอง คือศาลตรวจพบว่ากฎหมายนั้นมีปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในการพิจารณาคดี หมายถึงว่าต้องมีคู่ความมีปัญหาในศาลขณะนั้น ศาลจึงหยิบเอามาพิจารณาและมีความเห็นว่า บทบัญญัตินั้นมีปัญหา

ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญจึงยกขึ้นเสนอต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ หากไม่มีคดีความเกิดขึ้นศาลก็ไม่อาจดำเนินการได้ เมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นถือได้น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับคดีที่ส่งไปยังศาลรัฐธรรมนูญ ปัญหาอาจเนื่องมาจากสาเหตุ

1. บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ตลอดจนกฎหมายระดับรองไม่ชัดเจน ไม่มีสภาพบังคับ
2. บุคลากรที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมเข้าใจ และเห็นความสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ แต่ไม่มั่นใจในหลักการที่เป็นรูปธรรม
3. วิธีพิจารณาความแต่ละศาลไม่เอื้อให้ฝ่ายตุลาการแสดงบทบาทดังกล่าว
4. ประชาชนผู้ที่มีรัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของตนไม่มีความเข้าใจสิทธิและเสรีภาพที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ และหากถูกลิดรอนสิทธิไม่รู้ว่าตนควรจะทำอย่างไร

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งของต่างประเทศและของในประเทศ และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเห็นพ้องกันว่าอำนาจหน้าที่ของแต่ละศาลเหมาะสมดีแล้ว การที่ศาลจะเห็นเองเป็นสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งไม่อาจก้าวล่วงได้แต่เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรมีการดำเนินการในการให้ความรู้ด้านสิทธิและเสรีภาพอย่างจริงจัง โดยทุกภาคส่วนในสังคม เช่น ในสถาบันการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะการศึกษาของบุคลากรที่จะประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย การให้ประชาชนสามารถจะใช้สิทธิของตน ตลอดจนการมีเสรีภาพในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ฯลฯ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการละเมิดสิทธิและเสรีภาพเกิดขึ้น

2. เมื่อมีการละเมิดสิทธิและเสรีภาพควรมีการอำนวยความสะดวกในการขอรับการคุ้มครองการถูกละเมิดดังกล่าวโดย

- 2.1 จัดให้มีองค์กรที่ทำหน้าที่ศึกษา วิจัย เพื่อเสนอมาตรการ แนวคิดที่เป็นบรรทัดฐาน กรณีการละเมิดสิทธิและเสรีภาพต่าง ๆ ให้ออกมาเป็นรูปธรรม ทั้งการศึกษาเปรียบเทียบกับมาตรฐานของต่างประเทศ และในบริบทของสังคมไทย เผยแพร่เพื่อให้ประชาชนมีความมั่นใจในการดำเนินการขอรับการคุ้มครองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 2.2 เพิ่มองค์การในการเสนอเรื่องส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญโดยตรง

- 2.3 จัดสวัสดิการที่จะอำนวยความสะดวกให้คำปรึกษากับประชาชนที่ขอใช้สิทธิ เพื่อให้มีการคุ้มครองเมื่อเกิดการละเมิดขึ้น

2.4 ในขั้นตอนของวิธีพิจารณาความในศาลให้มีความเหมาะสมทั้งในระบบ กล่าวหาและไต่สวน โดยการกำหนดระยะเวลา หรือความโปร่งใสในขั้นตอนต่าง ๆ ประชาชนโดยทั่วไปสามารถรับรู้ได้

3. พัฒนากฎหมายที่ล้าสมัยที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางของกฎหมายรัฐธรรมนูญที่รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

สรุปในการปกครองประเทศด้วยระบบนิติรัฐซึ่งสาระสำคัญคือ การรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน กระบวนการยุติธรรมเป็นกระบวนการสำคัญที่สุดที่จะดำเนินการเพื่อให้เกิดผลทางปฏิบัติอย่างแท้จริง เมื่อสังคมยอมรับว่าความยุติธรรมเป็นสิ่งที่อยู่จริงไม่ว่าจะอยู่ในสภาวะใดเป็นรูปธรรม หรือนามธรรม แต่ส่วนใหญ่ก็ยอมรับว่าความยุติธรรมตามกฎหมายเป็นรูปธรรมมากที่สุด สังคมได้ตั้งความหวังหลายสิ่งหลายอย่างกับผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาและตุลาการถึงขั้นที่สามารถจะช่วยแก้ไขวิกฤตต่าง ๆ ของประเทศได้ตามหัวข้อที่ทำการศึกษา พบว่าอำนาจหน้าที่ วิธีการพิจารณาความของศาลเหมาะสมดีอยู่แล้ว แต่ปัญหาที่พบคือ กลไกที่เกี่ยวข้อง เช่น วิธีพิจารณาเป็นข้อจำกัดของการทำหน้าที่ในบทบาทของศาลเห็นเองจากข้อเสนอข้างต้น ซึ่งเมื่อได้รับการแก้ไขแล้วก็น่าจะก่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเพื่อสังคม